

ról, hogy mit köszönhet Delacroixnak az utókor, a műtörténet s mi az, ami örökértékű alkotásaiban.

S ma, midőn a francia nemzet a Louvre impozáns termeiben ünnepel s tisztelettel hódol a romanticizmus nagy mesterének; midőn a ma művésztörekvései annyi és oly különféle úton járók: biztatást nyujt Delacroix művészi pályája, melyben egyszermind a nagy mesterek életmódja is igazolást nyert: csak nagy hittel és lelkesedéssel lehet új utakon járni.

Ezt jelenti ma nekünk Delacroix művészete. *Sárkány Lóránt* (Párizs).

Zenei szemle.

Edwin von der Nüll. Béla Bartók. Ein Beitrag zur Morphologie der neuen Musik. (Mitteldeutsche Verlags-Aktiengesellschaft. Halle (Saale) 1930.) — A jelenkor egyik legnagyobb zenei lángelméjét tiszteli a világ Bartók Bélában. Nevét épen olyan jól ismerik egész Európában, mint az új világban. Büszkék lehetünk rá, hogy ami maradandó értéket a modern zene fel tud mutatni, az túlnyomórészt magyar talajból fakadt és ezeknek az új értékeknek egyik nagy kiépítője is a magyar Bartók Béla. Különös érzéssel lapoztuk át ezt a könyvet: idegen nyelven írt, idegen író munkája egy magyar zseniről! A legerősebb fajiságú zene, Bartók Béla zenéje, egyúttal a legerősebb nemzetközi visszhangot keltette. Angol, amerikai, német írók tollából jelennek meg róla tanulmányok; a kiváló tehetségű berlini zene-tudós, von der Nüll, éveken át folytatótt Bartók-tanulmányait foglalja össze jelen művében (1928-ban a Mansz rendezésében felolvasást is tartott Bartókról Budapesten), s nálunk a pártokra szakadó, mindenből politikát kovácsoló zenei közvélemény még ma sem tud egységes álláspontra jutni a haza egyik legnagyobb kultúrmunkásával szemben! Pedig épen a tárgyi-

lagos szigorúan tudományos vizsgálat tárja elénk, hogy Bartók Béla alkotó munkássága nem a régi lerombolásából, hanem továbbépítéséből áll és teljesen elfogult az a felfogás, amely benne csak a zenei forradalmárt látja. Von der Nüll kis könyve is arra hivott, hogy a bartóki harmonika, melódika és formaképzés törvényszerűségének lelkiismeretes vizsgálatával segítséget nyujtson az új európai zene elméletének szisztematikus kiépítéséhez, az új és a régi zene kapcsolatainak megvilágításához. Ennek a célnak megfelelően tisztán maga a műalkotás objektív, alaki megismerése, a zenében működő erők, ezeknek fejlődése és törvényei minden pszichológiai momentumtól függetlenül állanak kutatásai középpontjában. Feldolgozásra csupán Bartók zongorára írt zenéje jut. A szerző ezt azzal indokolja, hogy mint a zongora elsőrangú mestere, Bartók új eszméit elsősorban a zongorára bízta, s a legutóbbi időkig túlnyomóan a harmonizáló stílus alapján álló művészete ezen a hangszeren követhető leginkább figyelemmel.

Inkább csak szakemberektől követhető fejtegetéseit, amelyek Bartóknak 1908—1926-ig terjedő, tehát kb. 20 éves fejlődését tárják elénk, itt csak annyira részletezhetjük, amennyire ezek laikusoktól is megközelíthetők. Kiinduló pontja Bartók 14 Bagatellje (op. 6), annak idején a legnagyobb és általános megnemértésre találtak. Egyedül Kodály és Busoni ismerték fel a jelentőségüket. Fontos állomása volt ez a mű a bartóki stílus kialakulásának, mert itt nyilvánul először határozottabban Bartók legfőbb ihletőjének, a magyar parasztdalnak hatása. Már előbbi műveiben is (Kossuth-szimfonia, Rapszodia zongora és zenekarra op. 1. stb.) elárulja nagy hajlamait a magyar népzene iránt. De mivel az újabb népdal zenei tartalma hamar ki volt meríthető, figyelme a régebbi, eddig teljesen ismeretlen pa-

rasztdal felé irányul, amelynek felkutatását hosszú évek fáradságos gyűjtő munkájával Kodállal együtt végzi. Ennek a népdalnak a megismerése és Debussy hatása a harmónikus eszközök kiszélesítésében volt a két erő, amelyeknek egyesüléséből Bartók új, sajátos eredményekre jut. A dur és moll hangnemek eddigi kereteit átlépő «bővített tonalitás» eleinte tapogatózva, inkább spekulatív, racionális módon, majd mindig szabadabban, tisztultabban bontakozik ki Bartók további műveiben. A 10 könnyű zongoradarabban máskülönbösen jellegzetes az ősi népdalból merített pentatonikus (öt fokú skála) és egyházi hangnemek befolyása és ezzel a melodikus lehetőségek kiszélesedése. Az «Allegro barbaro»-ban már mesteri készséggel formálja eddigi vívmányait: démonikus erő, fékezhetetlen vadság, teljes fogású, ostorcsapásnak ható akkordok a bartóki zongorastílus legfőbb saját-ságaiként lépnek föl.

A népdalfeldolgozásokra Bartókot szinte ősi elhivatás predestinálja. Ösztönösen, intenzív erővel érzi a népdal sajátosságait. A «Gyermekeknek» c. kis zongoradarabjai igazi összekötő kapcsok a zongoraiskolák és a modern zene között. A tömör, minden felesleges mondanivalót kerülő életteljes melodiához szinte teremtve látszik Bartók egyszerű és mégis rendkívül változatos zseniális harmonizálása.

Etudes-jeiben (op. 18) a régi zongoratechnika problémáit a bővített tonalitás követelményeinek megfelelően szélesíti ki. Bármilyen merész e mű harmónikája, egy tonális centrum mindenkor felismerhető.

Von der Null pontos, a legkisebb harmóniai sajátosságra is kiterjedő, hangjegypéldákkal is illusztrált fejtegetéseiben lépésről-lépésre nyomon követhetjük Bartók alkotó munkásságának az evolúció értelmében való lefolyását. Mindig már meglévő használ fel és fejleszt tovább. Sohasem hoz

egészen újat és előfeltétel nélkül. Míg előbb alkotó tevékenységében Beethoven a kiindulópont, utóbbi években Bach hatása kezd rá erősebb befolyást gyakorolni. A «9 kis zongoradarab», a «Szabadban», «4 Dialogus» már feltűnően mutatják eddig túlnyomóan harmónizáló stílusának a polifonia felé való elhajlását. Dacára az 1926-ban komponált zongorakonzert sajátosan bartóki tömör jellegének, polifóniája széles, erőteljes, életteli. Dinamikus formaprincipiuma, amely mindig a levésre, a fejlődésre van beállítva, ebben a stílusban jut teljesen érvényre.

Összefoglalva a fejtegetések eredményeit, Bartók zongorazenéjének sajátosságait a szerző következőkben látja:

1. Harmóniai alapok, amelyeket az új zenének megfelelően új fogalommal a «bővített tonalitás» fogalmával határoz meg.

2. A melódika, amely két komponensnek, a bővített tonalitásnak és a magyar népdalnak az eredője.

3. A forma, amelynek lényeges tényezője a dinamikus elv: a fejlődési gondolat.

Von der Null tanulmánya a német tudós alaposságát, analízáló készségét minden során magán viseli. Ránk nézve legfőbb tanulságot abból a szempontból jelent, hogy megismertük belőle a nagy magyar mester hatalmas történeti tudatosságát, általa a magyar zenei múlt vonalának a jövőbe való kihúzását, a jövőbe való friss előretörésének építő lánczemeit. Tekintetbe kell azonban vennünk, hogy ez a megismerés Bartók teremtő munkásságának csak egy töredékére és csak a formai elemekre (morfológiájára) szorítkozhatott. Egyéb műveinek, különösen zenekari műveinek üttörő zsenialitását — melynek gyümölcseit a jövő nemzedék fogja igazán learatni — magával ragadó, mély lelkeséget, őseredeti magyar faji vitalitását von der Null vizsgálata egyelőre

figyelmen kívül hagyta. Reméljük azonban, hogy a bartóki zongorastílusban szerzett nagy tudását és jártaságát a jövőben ezeknek a problémáknak a kutatásával fogja kiegészíteni.

Prahács Margit.

Magyar folyóiratszemle.

Keresztury Dezső a *Magyar Szemlében* irodalmi életünk arcvonalainak kialakulásával foglalkozik «*Irodalmi életünk és társadalmunk*» című tanulmányában. Az a jelenség, hogy legfiatalabb irodalmunk kollektív, szociális élményre és kifejezésre törekvő köreiből mind hangosabb lesz az életbe kapcsolódó «harcos» irodalom hirdetése, egyre erősebb ellentétet vált ki a klasszikus, humanista művelődés harcosainál, akik az irodalom igazi életét nem külső harcban látják, hanem belső forrongásban, amely az író lelkében él és saját sorsában korát és az emberiséget mint új szépségek teremtőjét látja. Kétségtelen, hogy az irodalom legalább is oly mértékben szociális jelenség és tett, mint amilyen mértékben alkotás, önkifejezés és formaadás. Társadalmi közösségek vágyainak, konfliktusainak tükrözése, amint az alkotó egyén nem képzelhető el környezetéből és kora nélkül. Irodalmunk szociális lelkiismeretének megbénulása miatt a közszellemet hordozó közönségünk ép oly hibás, mint a kiadó, aki üzletét, az író, aki hírnevét félti a kritikát nem tűrő közszellemtől; mint a kritikus is, aki nem tudja megvédeni sem az író szabadságát, sem a legelőkelőbb szellemünket némely vak támadó despotizmusával szemben. Forradalmi dolognak látszik, de ki kell mondani, hogy irodalmunk nem tölti be szociális hivatását. Ép oly veszélyes tétel, de ki kell mondani, hogy a művészi érték mint sajátos, önmagáért való valóság él és az írói érték első sorban számbajövő meghatározója.

Vagy nem is veszélyes tán, hisz állandóan szaporodnak azok, kik szép általánosságban megállapítják a különböző válságokat, holott nem a válság megállapító hiányoznak, hanem az alkotó, aki túl a vitákon egybefogja mostani életünket, tendenciátlanul és mégis minden tendenciánál többet használva.

Az a rajongás, mellyel a magyar katolicizmus a korán elhunyt szent királyfi nemes és tiszta alakját fölkarolta — írja *Berzeviczy Albert* Szent Imre történelmi alakjáról a *Budapesti Szemlében* —, a régi legendákat tovább és tovább fejlesztette, egy még ma is virágzó vallásos irodalmat teremtett, amely szárnyalásában már nem is kötheti magát a történelem valóságához, hanem mint a mesebeli Csipkerózsza várát a csipkebokor, úgy körülözlőni hősét, hogy a költészet rajongásából alig ismerjük föl a történelmi alakot. A katolikus hitelesítés magyar földön biztonnal igénybe vette a népi képzeletre való hatás eszközeit is. Ezek között pedig nagy szerepet vitt a csodahit. A táltosok jóslatain csüggő magyar nép körében, amint kereszténnyé lett, korán fejlődött ki a csodahit is és ez a hit kölönös szeretettel környezte Imre hercegnek élete és halála által amúgy is misztikus halálát. Egy országban, amely csak kevéssel előbb küzdötte le a pogányság visszaállításának utolsó kísérleteit, egy uralkodóházban, amely még két nemzedékkal előbb pogány volt, az a tény, hogy mindjárt első királyfiával együtt a szentek gloriolájára vált érdemessé, úgy lekötözte azt az uralkodóházat és azt az országot a kereszténységnek, hogy ott többé az új hit megingatására gondolni sem lehetett. És különösen Szent Imre herceg, bármily rövid volt élete, rajongó vallásos buzgalommal kellett, hogy milliókra példaadólag hasson. És minél magasabban állott, annál nagyobbá vált élete példájának ha-